

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано комисију

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници одржаној 19.4.2017. године.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Ментор: др Љиљана Бајић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
Ужа научна област: Српска књижевност, Методика наставе књижевности и српског језика
Датум избора у звање: 15.7.2009.
2. Др Александра Вранеш, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
Ужа научна област: Библиотекарство, Библиографија
Датум избора у звање: 27.10.2004.
3. Др Данијела Костадиновић, редовни професор, Учитељски факултет, Београд
Ужа научна област: Правно-економске науке, Право
Датум избора у звање: 2012.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Невена, Миле, Тољага

2. Датум рођења, општина, република:

9.2.1963. године, Ревеник код Босанског Петровца, Босна и Херцеговина

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Креативне радионице у школској библиотеци

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Невене Тољаге има 251 страну компјутерски штампаног текста. Дисертација садржи 12 поглавља: 1. Увод (стр. 1-5); 2. Креативност (стр. 6-19); 3. Креативност и образовање (стр. 20-55); 4. Школска библиотека и креативност (стр. 56-101); 5. Креативни рад у школској библиотеци (стр. 102-127); 6. Креативна драма у школској библиотеци (стр. 128-141); 7. Библиотека по мери тинејџера (стр. 142-158); 8. Школска библиотека и мултикултуралност (стр. 159-169); 9. Хуманистичка школска библиотека (стр. 170-183); 10. Истраживање креативности у школској библиотеци (стр. 184-225); 11. Закључак

(стр. 226-228); 12. Литература (стр. 229-241); на крају рада дата су два прилога (стр. 242-251). У дисертацији кандидат је анализирао статус и улогу школске библиотеке у васпитно-образовном процесу. Теоријским и емпиријским истраживањем обухваћене су методе и облици рада (тимски, радионичарски, проблемски рад, ваннаставне активности у школској библиотеци) које помажу развој креативности и стваралаштва код ученика. Школска библиотека представљена је као васпитно-образовни, информативни и културни центар који кроз креативни радионичарски рад и примену адекватне методологије подстицајно делује на учење и напредовање ученика, обезбеђујући њихову иницијативу, стваралаштво и продуктивност.

1. **Увод** садржи сажет опис предмета истраживања са освртом на важност креативног фактора у развоју деце и младих и на функцију школе и библиотеке у том процесу. За полазиште се узимају радионичарски облици креативног деловања, помоћу којих се у подстицајној средини, плански и организовано, стварају услови за истраживачко, интелектуално, радно, културно, уметничко, естетско, емоционално и морално ангажовање ученика. У Уводу кандидат кратко наводи да се у макроструктури рада прво дата поглавља теоријске анализе предмета/теме, а затим се, у другом делу рада, описују креативне, истраживачке и игровне радионице и емпиријска истраживања њиховог садржаја, организације и реализације у школи.

2. **Креативност.** Тумачећи различита схватања и теорије креативности, кандидат закључује да је реч о комплексном, а не једностраном феномену чије је значење затворено. На развој креативности утиче више фактора, као што су узраст и црте личности, социјални обрасци, културни притисци, образовно-васпитни процеси, који могу да је покрећу или да је инхибирају. Креативност и стваралаштво су атрибуције савремене наставе чији је крајњи циљ да код ученика подстакне мисаоно, емоционално и фантазијско ангажовање, да развије истраживачке способности, критичко мишљење, иницијативу у раду, позитивне навике, друштвене вредности и пожељно понашање. Креативност се испољава у стваралачком понашању/деловању, које је у интеракцији са знањем, мотивацијом и условима средине. Када је реч о образовању, кандидата је занимало питање на који начи наставни процес треба да буде организован да би деловао стимулативно на развој креативних потенцијала деце и младих. Како развијати стваралачку основу наставних процеса, у том смислу, и адекватну функцију школске библиотеке, кандидат је обрадио у наредна два поглавља рада.

3. **Креативност и образовање.** Реформске промене образовних система и политика код нас и у свету истичу креативност, иновативност и предузимљивост као један од стратешких циљева развоја. Уважавајући наставни принцип научности и васпитности као полазиште, функционални системи образовања отворени су за стваралачке потенцијале ученика, наставника и сарадника. Уз релевантну литературу коју користи, кандидат развија тезу о креативној настави као истраживачком и проблемском наставном систему. Тек у пуној узајамности и јединству различитих облика рада и врста учења креативна настава омогућава да ученик стекне знања која су поуздана у практичном и теоријском смислу и да оствари постигнућа која му омогућавају да доживи сопствену компетентност, аутономност и актуализацију. Креативна средина, како истиче кандидат, значајно утиче на формирање ставова, особина и стваралачког потенцијала појединца. У том смислу, закључује се да је један од основних задатака школе да припреми ефикасно ученике за рад и живот. Не запостављајући тумачење по коме постоји антагонизам између школе и креативног деловања, који савремена педагогија треба да преовлада, кандидат образлаже полазиште да је креативност у основи сваког доброг, ефикасног и продуктивног наставног система.

4. **Школска библиотека и креативност.** У раду се посебно развија теза о корелацији између постигнућа ученика и (квалитета) школске библиотеке. Школска библиотека разматра се као

креативни центар који даје печат животу у школи. Она обезбеђује поуздани ослонац наставној пракси, омогућавајући јој да се одвија у складу са принципима научности и свесне активности, истраживачке и стваралачке делатности ученика. Добро је што ученик у библиотеци може активно да учи путем разноврсних информација и извора знања на различитим медијима или да ту проводи време бавећи се слободним активностима. Приоритетни задатак наставе и библиотеке јесте да појача мотивацију ученика за коришћење библиотечког фонда, културу читања, активно учење, развијање писмености и истраживачке/креативне делатности. У том смислу библиотека је подршка наставном процесу. Отуда наставник и библиотекар заједнички настоје да у индивидуалном и колективном раду са ученицима анализирају њихова интересовања и потребе и да у складу са тим развијају адекватне начине подстицања за учење, креативни рад и слободне активности. Износећи прегледан развој школских библиотека у нашој средини, кандидат наводи да су наше школске библиотеке, као и у другим земљама, настале током 19. века, али о њиховом значају говори чињеница да су код нас успостављене паралелно са организовањем државе и њених институција. У раду се показује да се од концепта по коме школска библиотека има образобо-васпитну улогу и требе да помаже и унапређује васпитно-образовну праксу, њена делатност усложњава, како у домену садржаја рада, тако и у области метода и средстава за рад, што у данашње време библиотеку чини информационом, комуникационом, креативним, културним и забавно-рекреативним центром школе. Кроз портфолио школског библиотекара кандидат је дао стручне компетенције библиотекара и основ за његово самовредновање и професионални напредак.

5. Креативни рад у школској библиотеци. Ово поглавље у целини је посвећено креативним радионицама у школској библиотеци. Кандидат је описао појам креативне радионице доводећи га у везу са радионичарским радом као савременим обликом групног рада. Уочио је и издвојио фазе у организацији радионичарског рада (уводна игра, централни и завршни део рада), опсег и временско трајање рада (од 60 до 90 минута) и поделу радионица према наставном предмету (радионица метерњег језика и књижевности, грађанског васпитања, информатике и слично) или према њиховом циљу (креативне, образовне и васпитне, превентивне, радионице социјалних вештина). Примери радионица који су овде дати заснивају се на игри и истраживању као начинима рада. Описане су радионице посвећене креативној драми, које се кроз сценску игру баве анализом различитих друштвених проблема, док су остале засноване на истраживању проблема и тема у предметним областима наставе. Рад у школској библиотеци представљен је на примеру пет истраживачких радионица: Годишња доба, Магбет, Мали и велики истраживачи, Развијање истраживачких вештина у школској библиотеци, Подстицање креативности у школској библиотеци. На примерима је показано да су, уз све тематске различитости, креативним радионицама заједнички следећи елементи: повезивање различитих знања, садржаја рада и наставних области, које се доводе у корелативни однос (руски и српски језик, ликовно образовање, књижевна уметност, филмска уметност); подстицање стваралачке радозналости и креативног изражавања (поетског, литерарног, језичког, ликовног); коришћење различитих облика и метода рада (групни, истраживачки, сараднички, кооперативни рад, наставни дијалог, слободни дијалог, дебата); комбиновање наставног часа и радионичарског рада са различитим облицима стваралачког учења; мотив постигнућа, тежња за успехом, усредсређеност на циљ, задовољство постигнутим, ефикасност.

6. Креативна драма у школској библиотеци. У образовним системима многих земаља у свету, још од прошлог века, присутни су различити облици драмског стваралаштва. Позоришна уметност и драмско стваралаштво укључени су у наставне и ваннаставне активности у школи. Позитивно деловање сценске уметности и драмске импровизације, која се употребљава и у терапеутске сврхе, истицали су посебно заговорници психодраме и

креативне драматике. Као педагогију казивања приче, основне принципе креативне драматике уобличио је Винифред Вард (1894-1975). Према тумачењу ове ауторке, циљ креативне драматике је лични развој и социјализација детета, који кореспондирају са проживљеним искуством. У том смислу, креативну драму као форму карактерише импровизација људских искустава. Како креативна драма омогућава процес учења и усвајања знања искуственим путем, кандидат сматра да се она може користити у ваннаставном раду. На примеру пројекта Препознавање насиља показује како се кроз драмску игру и сценску акцију, у којој се развија прича заснована на искуственим доживљајима, анализирају животне ситуације и учи савлађивање проблема свакодневног живота.

7. Библиотека по мери тинејџера. Кандидат анализира улогу и значај библиотеке у сазревању, интелектуалном, духовном и друштвеном развоју младих адолесцената. Испитује и на примерима показује у којој је мери школска библиотека прилагођена комплексним потребама тинејџера као корисника. Наводи већи број креативних и забавно-рекреативних активности које удовољавају њиховим потребама (од турнира у друштвеним и компјутерским играма, преко трибина, културних и забавних програма до креативног радионичарског рада и библиотечке делатности за коју се мотивишу и оспособљавају).

8. Школска библиотека и мултикултуралност. У овоме делу рада разматра се како библиотека делује у мултикултурном свету. Промоцију различитих етничких група библиотека остварује на више начина, а посебно путем библиотечке грађе на различитим језицима, кроз језичке и културне програме посвећене националним групама и богатством које се проналази у сусрету са разноликошћу култура. Истиче се потреба да и школска библиотека буде промотер мултикултурализма. Својим фондом она одражава разноликост култура које су заступљене у заједници, обезбеђује грађу на језицима на којима се говори и чита, пружа подршку културној традицији. Тако постаје значајан фактор учења и васпитног деловања на језички, национални и културни идентитет ученика, али и на њихово прихватање других језика и култура. Неговање заједништва, поштовање различитости, развијање толеранције и разумевање другог илустровано је примером драмске сцене, врсте завичајног памћења, Диван на Савин дан. Реализована као ваннаставна активност у школској библиотеци, она чува животне и језичке особености две заједнице, које међусобне разлике прихватају са поштовањем и разумевањем.

9. Хуманистичка школска библиотека. Најпре се даје осврт на значај и улогу школске библиотеке у остваривању хуманистичке концепције васпитања и образовања усмереног на свестрани развој личности, њене ставове, карактерне особине, поглед на свет и моралне норме. У остваривању хуманистичких вредности, као што су друштвеност, демократичност, толерантност, алтруизам и емпатија, школа има прворазредни значај. Образовни и васпитни утицај школске библиотеке на развој и самоактуализацију личности илуструје се помоћу тематске радионице о проблему (не)хуманости, која се бави истраживањем ставова ученика о хуманости, добру и етици.

10. Истраживање креативности у школској пракси. Предмет истраживања је значај и учешће школске библиотеке у васпитно-образовном процесу, у наставним и ваннаставним активностима. Истраживањем је обухваћен креативни и радионичарски рад, његова организација, методе и посебности у школској библиотеци. Као полазиште, испитане су хипотезе о томе да је у пракси библиотечка делатност маргинализована, због чега библиотека не остварује у довољној мери посредничку улогу у настави, чиме је онемогућено да кроз креативан радионичарски рад активно утиче на ефикасније учење. Истраживање је спроведено у Средњој школи у Барајеву са 166 средњошколаца међу којима је било и 18 чланова библиотечке и библиотечко-драмске секције. Анкетирани средњошколци изнели су ставове о креативности и улози школске библиотеке у креативним активностима школе.

Испитивање је показало да већина ученика воли да чита, али да највећи број њих долази само понекад у школску библиотеку. Иако већина испитаника сматра да је библиотека лепо, пријатно и занимљиво место, које пружа одмор од других наставних активности, код њих нема довољно развијене жеље да често у њој бораве. По мишљењу испитаника, школска библиотека подстиче креативност организовањем активности секција, радионица, квизова, читањем књига, драмским и ваннаставним активностима. Улога библиотеке у стицању знања, развијању креативности и решавању животних проблема доводи се већином у везу са наставом матерњег језика, али се недовољно препознаје у настави других предмета.

11. **Закључак.** У закључку кандидат даје сажетак резултата теоријских и емпиријских истраживања обављених у дисертацији.

12. **Литература.** Извори су разврстани у два одељка: Литература и Електронски извори. Овај списак садржи укупно 146 извора.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Невене Тољаге је истраживачки научни рад заснован на дескриптивној, аналитичкој, емпиријској и теоријској обради теме. Резултати ове дисертације представљају допринос школском библиотекарству, креативној настави и ваннаставним активностима. Кандидат је анализирао појам креативности, облике и методе креативног рада и улогу школске библиотеке у наставном процесу, пружајући увид у шири образовни контекст и политике. Проучавајући креативност као комплексан феномен, чије је значење отворено, показао је да се креативност испољава у стваралачком деловању и интеракцији знања, истраживачких и стваралачких способности, критичког мишљења, емоционално-фантазијског ангажовања и мотивације. Полазећи од чињенице да иновације могу да се уче и креативност може да расте, кандидат је анализирао на који начин рад у школској библиотеци може да буде организован да би мотивисао креативне потенцијале ученика као корисника. То се остварује у мери у којој фактори као што су флексибилност и промеливост искустава ученика у специфичној (школској) ситуацији, поштовање индивидуалних разлика и могућност за креативан рад и истраживачко учење утичу на стварање кооперативне радне атмосфере и на стимулацију маште и креативности ученика у пројектима школског и ваншколског рада. Школа која својим садржајима, методама и облицима рада развија креативност код ученика, самосталност у мишљењу, расуђивању и вредновању, утиче на вољне активности и стваралачке способности, поглед на свет, друштвену свест и личну одговорност. Зато се од подршке васпитно-образовном процесу путем праћења, планирања, програмирања и вредновања васпитно-образовног рада, у методологији рада школске библиотеке тежиште помера према корисницима, учењу и подучавању намењеном развијању сазнајних способности и самосталне истраживачке и стваралачке делатности која је у функцији стицања знања, развијања умења и афирмисања постигнућа у раду. Описујући ваннаставне и наставне активности у школској библиотеци, кандидат је у дисертацији дао примере радионичарског креативног рада, који има примену у библиотечкој пракси. Од значаја су и емпиријска истраживања којима се настоји утврдити како креативне радионице утичу на промену ставова ученика о улози школске библиотеке и значају креативног рада у њој. Примери у дисертацији мотивисаће школске библиотекаре да сарађујући са наставницима трагају за иновативним облицима деловања и тимског рада са ученицима.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

- „Креативна драма у школској библиотеци”, у: *Култура: у потрази за новом парадигмом*,

књ. 3, уредник Љиљана Бајић. Београд: Филолошки факултет, 2013.

- „Портфолио школског библиотекара”, у: *Управљање знањем у школској библиотеци*, приређивачи Александра Вранеш и Љиљана Марковић. Београд: Филолошки факултет, 2013.

- „Школска креативна драма”, у: *Културе у дијалогу: Филологија и интеркултуралност*, књ. 1, уредници Александра Вранеш и Љиљана Марковић. Београд: Филолошки факултет, 2013.

- „Хуманистичка школска библиотека”, у: *Хуманизам: култура или илузија?*, књ. 1, уредници Александра Вранеш и Љиљана Марковић. Филолошки факултет, 2014.

- „Школска библиотека - промотер мултикултуралности”. Рад је прихваћен за објављивање у часопису.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У дисертацији **Креативне радионице у школској библиотеци** функција библиотеке испитује се довођењем у везу са стваралачким активностима у наставном и ваннаставном раду школе. Без обзира на посебно место библиотеке у одговарајућим системима наставе (корелацијско-интеграцијском, мултимедијском, тимском систему), рад у школској библиотеци може се третирати као посебан вид школских активности које претпостављају тимско ангажовање и погодне су за обраду изборних и факултативних садржаја, посебно, слободних и стваралачких активности ученика. Истраживање које је обављено за потребе дисертације пружа основу за теоријско и практично оспособљавање библиотекара за сараднички рад са наставницима и за развијање компетенција за рад са ученицима, посебно када их треба осамосталити у истраживачком раду и стваралачким активностима.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је истраживање засновао на поузданој научној методологији. Резултате дисертације изнео је на прегледан начин, у аналитичким описима који су поткрепљени табеларним приказима и налазима спроведене анкете.

X ПРЕДЛОГ:

Докторска дисертација **Креативне радионице у школској библиотеци** представља обухватно истраживање које даје резултате вредне за науку и праксу школске библиотеке. На основу укупне оцене дисертације, са задовољством препоручујемо Већу да рад Невене Тољаге прихвати као докторску дисертацију, а кандидата позове на одбрану пред овом комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Љиљана Бајић, редовни професор
2. др Александра Вранеш, редовни професор
3. др Данијела Костадиновић, редовни професор